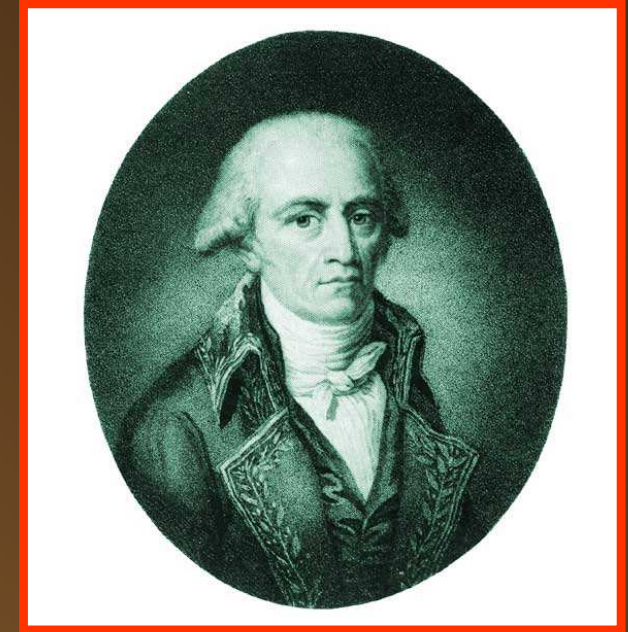

Přehled vývojových teorií

Předchůdci CH. Darwina

Nejstarší evoluční názory

- Jean Baptiste Pierre Antoine de Monet, rytíř z Lamarcku (1744-1829) - první prolomil Linnéovu představu o neměnnosti druhů
- studium botaniky, později intenzivní studium měkkýšů
- 1793 - profesor bezobratlých v Přírodovědeckém muzeu v Paříži
- 1809 - „Philosophie zoologique“ - změny druhů jsou vyvolány změnami prostředí
- bouřlivá reakce - četné spory o správnost Lamarckových názorů

Jean Baptiste Lamarck.

Goethe

Johann Wolfgang Goethe.

Chyby Lamarckova učení

1. V evolučním procesu hraje podstatnou roli fluidum, které v těle koluje .
2. Nad evolucí a pokrokem vládne neměnný řád vedoucí ke zdokonalení a pokroku.
3. Přílišný důraz kladený na změny prostředí.

- Johann Wolfgang Goethe (1749-1832) - publikoval své evoluční představy ještě před Lamarckem

Předchůdci CH. Darwina

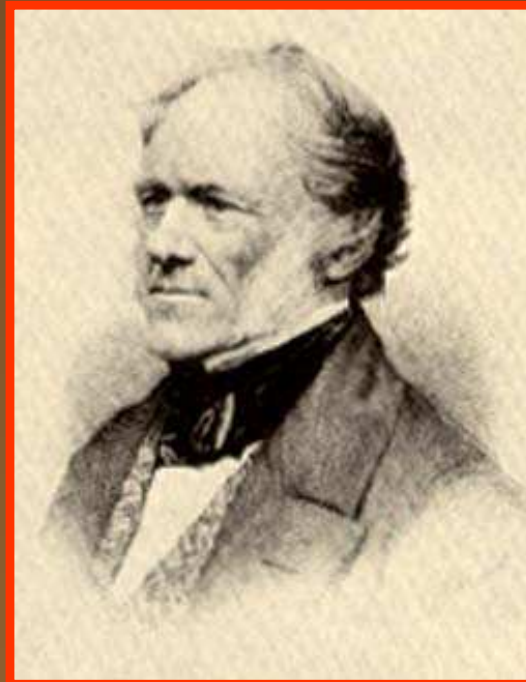

Constantine S. Rafinesque (1773-1840).

- Constantine Rafinesque (1773-1840) - r. 1836 - připsána myšlenka variability druhů a vznik nových druhů z různých variet
- Charles Lyell (1799-1875) - zakladatel moderní geologie

Henry de la Beche (1796-1855).

Charles Lyell (1797-1875)

- 1831 - „Principles of Geology” - formulace principu aktualismu
- oponent Cuviera, ještě před Darwinem přijal myšlenku vývoje druhů během různých geologických období

De la Becheho karikatura některých Lyellových názorů publikovaných v díle „Principles of Geology“.

Charles Darwin

Revoluce v evoluci

Mladý Charles Darwin.

- Charles Darwin (1809-1882) - anglický přírodovědec, biolog a geolog. Studoval medicínu, teologii a přírodní vědy v Cambridge
- 1832-1836 - plavba okolo světa na lodi Beagle
- 1832-1836 - plavba okolo světa na lodi Beagle

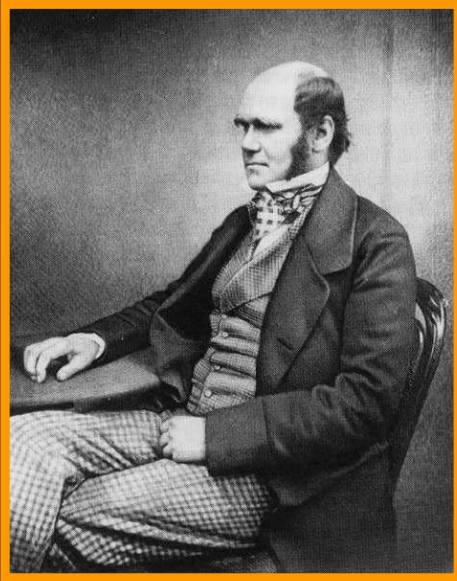

Kapitán Fitzroy.

Charles Darwin

Základ evolučních studií

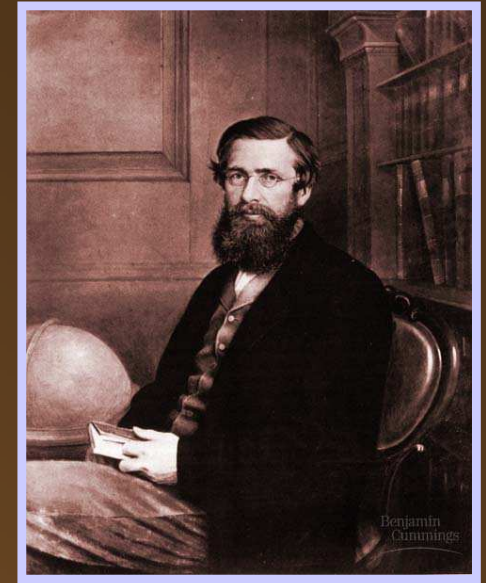
Charles Darwin v r. 1859.

- Darwinova definice „přírodního výběru“
- Darwinova definice „boje o život“
- Darwin do pojmu „boj o život“ zahrnul i boj s neživou přírodou

- 1859 - „O původu druhů přírodním výběrem aneb zachování zvýhodněných ras v boji o život“
- 1858 - A. Wallace: „O sklonu variet neomezeně se odchylovat od původního typu“

Variace, jakkoli malé, jsou-li v jakémkoliv stupni užitečné jedincům druhu a k jejich fyzikálním podmínkám života, budou směřovat k zachování takových jedinců a budou obvykle děděny potomky. Potomci budou mít rovněž lepší naděje na přežití...

„Boj o život“ zahrnuje závislost jednoho tvora na druhém, zahrnut je nejen boj o přežití jedince, ale i boj o zachování potomstva.

Alfred Wallace (1823-1913).

- nový druh vzniká z řady mezičlánků v malých a izolovaných populacích, které se ve fosilním záznamu nedochovaly
- mezičlánky nejsou zachovány díky častým mezerám ve fosilním záznamu; kdyby byly mezery vyplněny, mezičlánky by se objevily

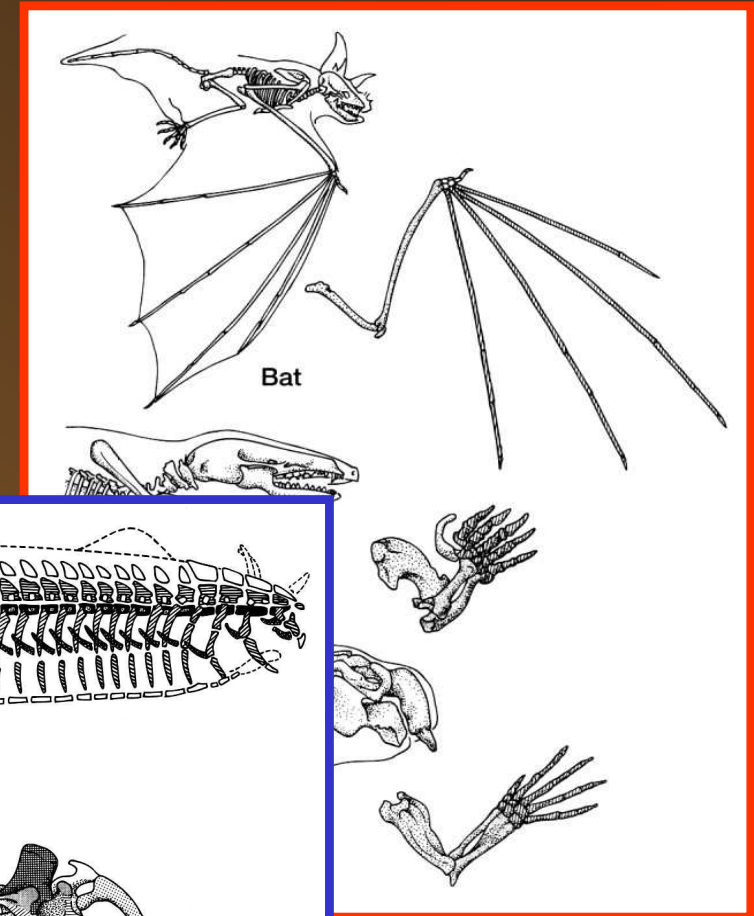
Darwinovi odpůrci

Teorie archetypů

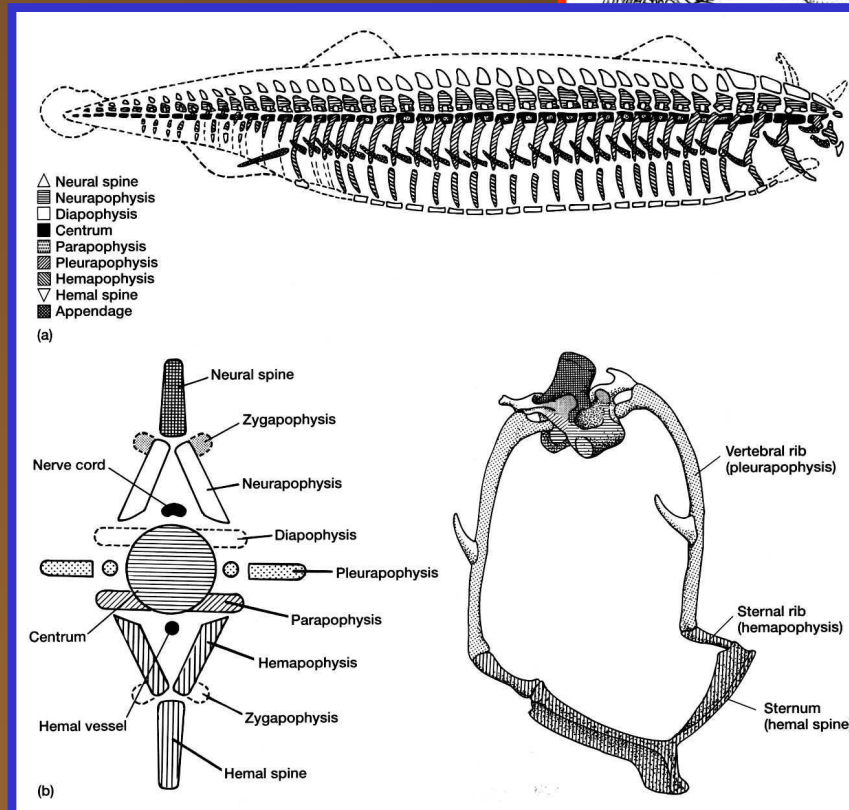
Richard Owen.

- Richard Owen (1804-1892) - anglický anatom nesouhlasil s Darwinovým mechanismem přírodního výběru
- pozornost věnována homologickým znakům u různých skupin

ptopýra, krkva a ochechule
ptace končetin na různá

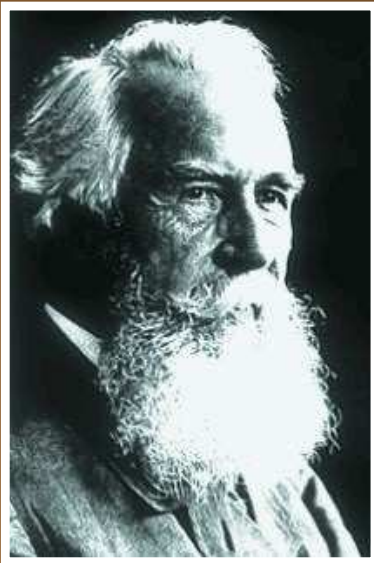
- teorie archetypů - existuje biologický základ (archetyp), ze kterého se vyvinuly ostatní organismy
- za základ kostry obratlovců (archetyp obratlovců) považoval sérii „obratlů“ - lebka vznikla splynutím prvních čtyř obratlů

Owenův archetyp obratlovce.

Rozpačité přijetí Darwinova učení

Evoluce versus „pokrok“

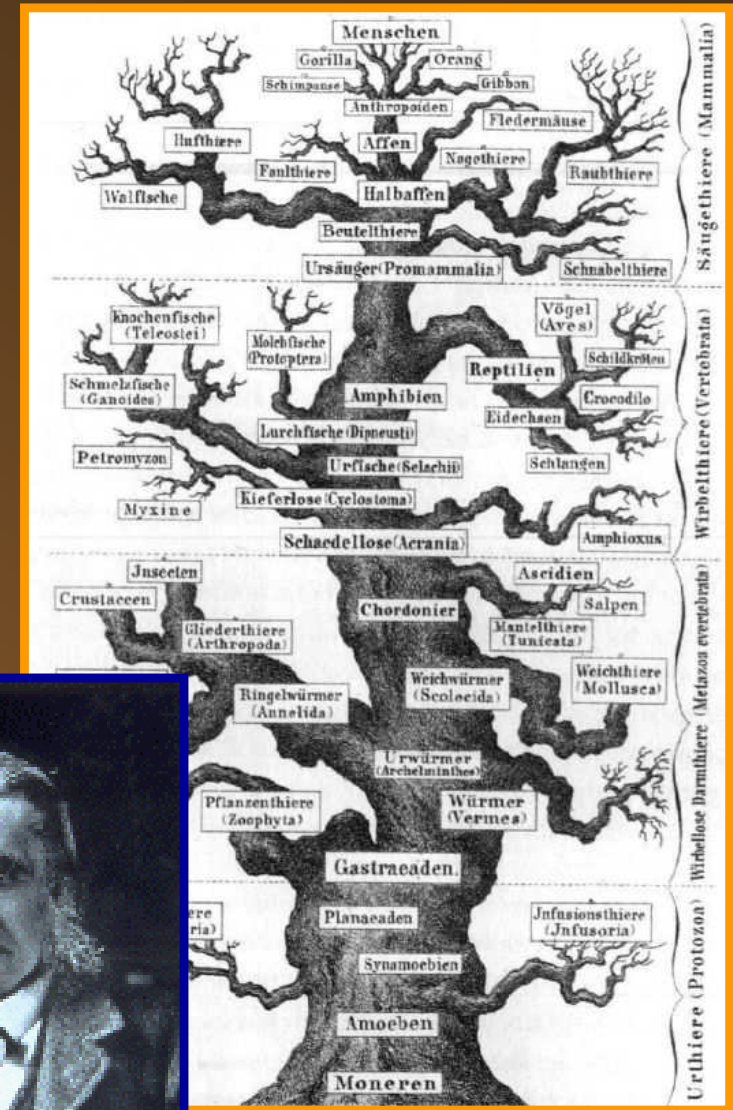

Ernst Haeckel (1834-1919).

- Ernst Haeckel - víra v „pokrok“, člověk je považován za konečné stadium evoluce
- rekapitulace fylogeneze v ontogenetickém vývoji
- Thomas H. Huxley - nadšený příznivec Darwinova učení, značně však ovlivněn Haeckelem

V embryologickém vývoji nedochází k přesnému opakování evoluce, jak se E. Haeckel domníval.

Thomas H. Huxley (1825-1895).

Vývojový strom v podání E. Haeckela (1891).

Rozvoj evolučních studií ve 20. století

Biometrikové a mutacionisté

Johann Gregor Mendel (1822-1884).

- **chromozómová teorie dědičnosti** - vytvoření chromozómových map octomilky *Drosophila melanogaster*
- vysvětlení případů, kdy se alely navzájem nechovají jako čistě dominantní nebo recesivní

- **biometrická škola** - rozvoj statistických metod pro analýzu variací v populacích (Pearson, Galton, Weldon)
- 1900 - znovuobjevení Mendelových zákonů (Hugo de Vries, Carl Correns, Erich von Tschermak)
- **mutacionistická škola** - doplnění Mendelových zákonů studiem chromozómů (Morgan, de Vries, Bateson)

Thomas H. Morgan (1866-1945).

Hugo de Vries.

Víra v kvantové skoky způsobené mutacemi, odmítnutí významu přírodního výběru.

Rozvoj evolučních studií ve 20. století

Neodarwinisté

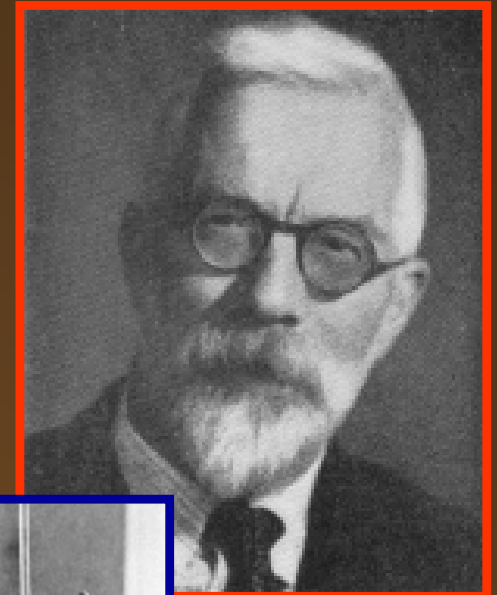
- 1920-1937 - stálé přežívání lamarkismu a ortogeneze
- Sewall Wright, J. B. S. Haldane, R. A. Fischer - základy genetické analýzy vlastností a genetických změn v populacích

Trofim D. Lysenko (1898-1976).

Sewall Wright (1889-1988).

Ronald A. Fischer (1889-1988).

- znovuobjevení významu přírodního výběru
- diskuse o relativní důležitosti stochastického versus deterministického efektu v populační genetice

John Burdon Sanderson Haldane (1892-1964).

Rozvoj evolučních studií ve 20. století

Syntetická teorie evoluce

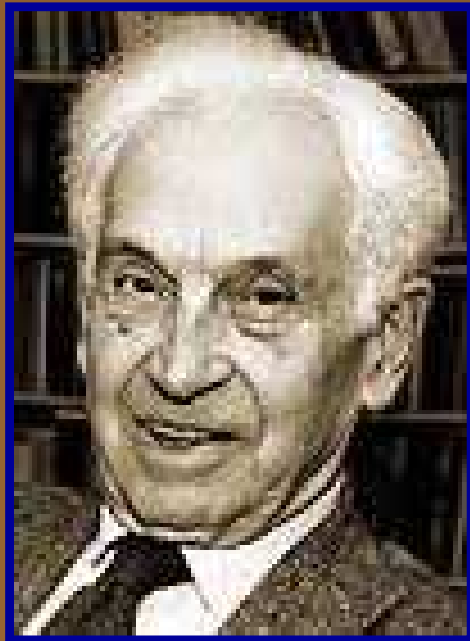
- 1937 - Theodosius Dobzhansky - „Genetics and the Origin of Species“

Počáteční silné ovlivnění
myšlenkami neodarwinistů.

- 1947 - konference na Princetonské univerzitě - zásadní příspěvky Dobzhanskyho, Ernsta Mayra, Bernharda Rensche, George Gaylorda Simpsona a Ledyarda Stebbinse.

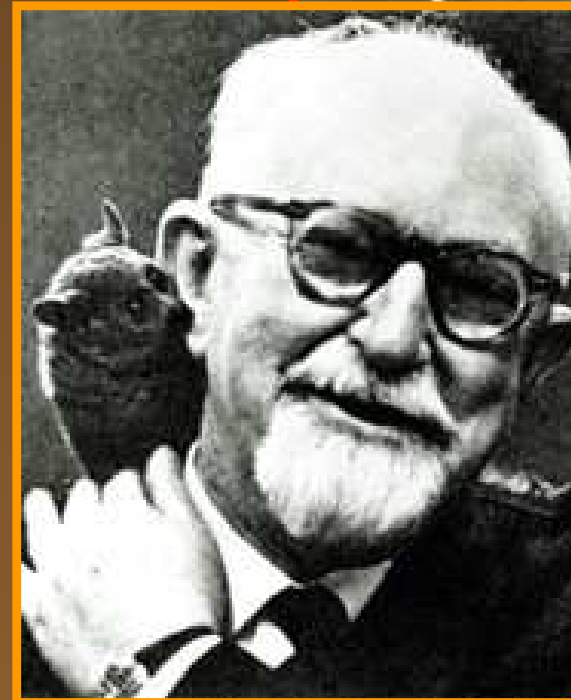

Theodosius
Dobzhansky
(1900-1975).

Ernst Mayr (*1904).

- teoretické výstupy neodarwinistů zakomponovány do procesů systematiky, ekologie a částečně i do paleontologie
- konečné odmítnutí lamarkismu a ortogeneze v oblasti evoluční biologie

George Gaylord Simpson (1866-1945).

Syntetická teorie evoluce

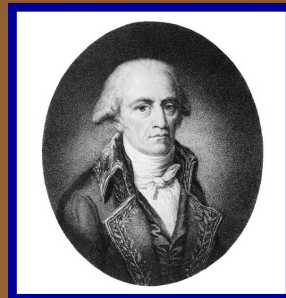
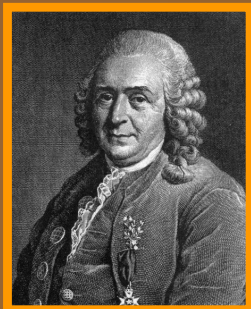
Syntetická teorie evoluce

- populace je hlavní jednotkou evoluce
- navrhuje dědičnost získaných vlastností
- plynulý (graduální) chod evoluce
- procesy mikroevoluce mají stejné hybné síly jako procesy makroevoluce
- mikroevoluce plynule přechází v makroevoluci

Různá koncepce chápání druhu

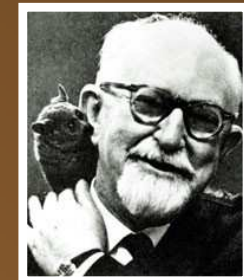
- typologové
- nominalisté

- biologický druh

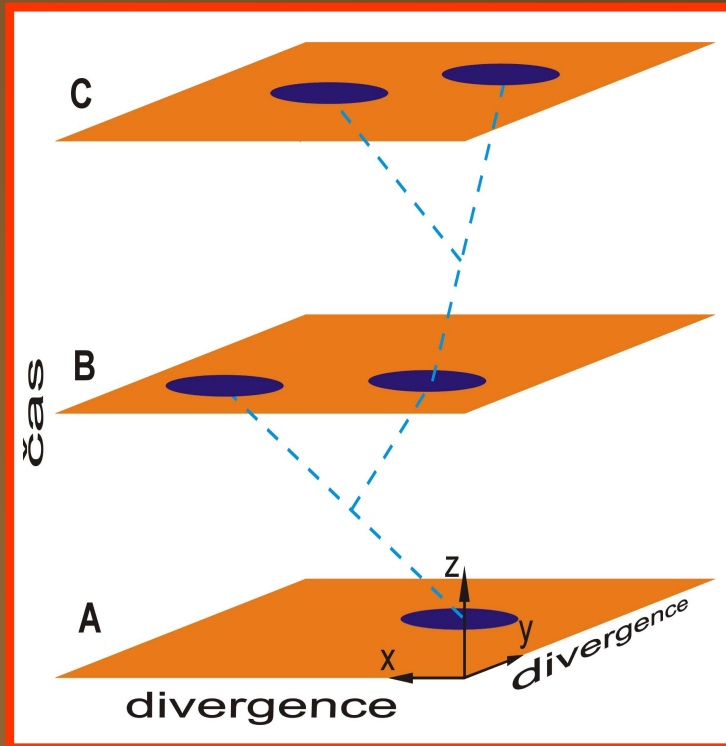

- evoluční druh

Syntetická teorie evoluce

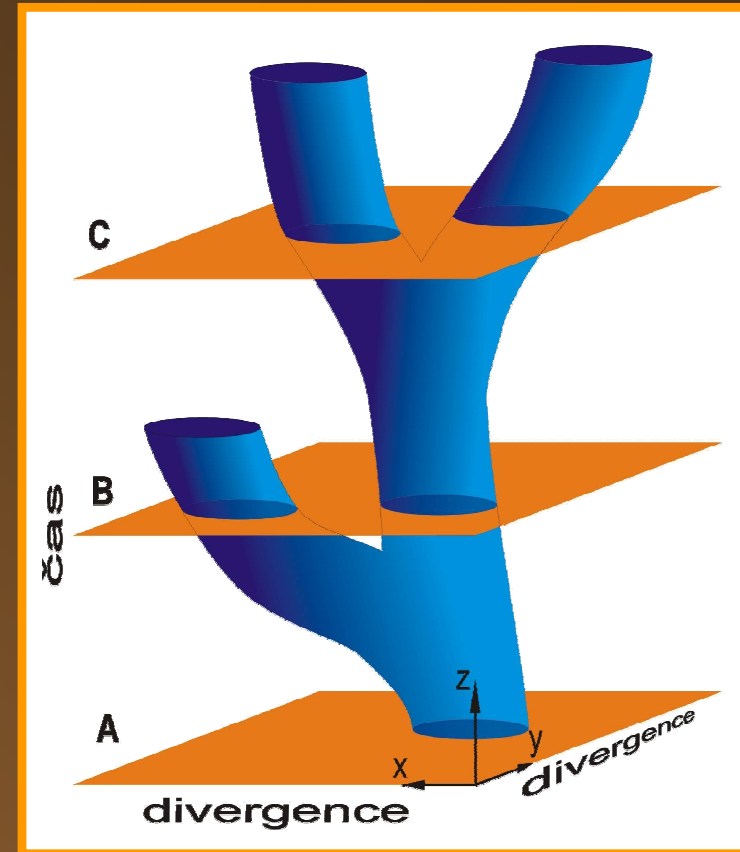
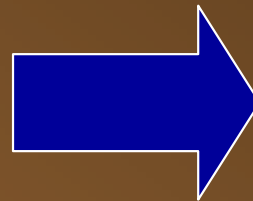
Biologický a evoluční druh

Biologický druh má pouze dvourozměrnou hodnotu.

Biologický druh

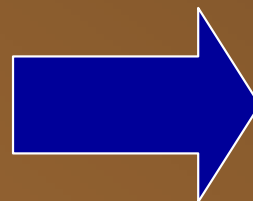
Druh je soubor populací, které se skutečně nebo potenciálně kříží a jež jsou od ostatních takových souborů v přírodních podmínkách reprodukčně izolovány (E. Mayr).

Evoluční druh má třírozměrnou hodnotu.

Evoluční druh

Druh je linie (ancestrálně descendentní sled populací), která se vyvíjí odděleně od ostatních a má svou jednotnou evoluční úlohu a tendence (G. G. Simpson).

Syntetická teorie evoluce

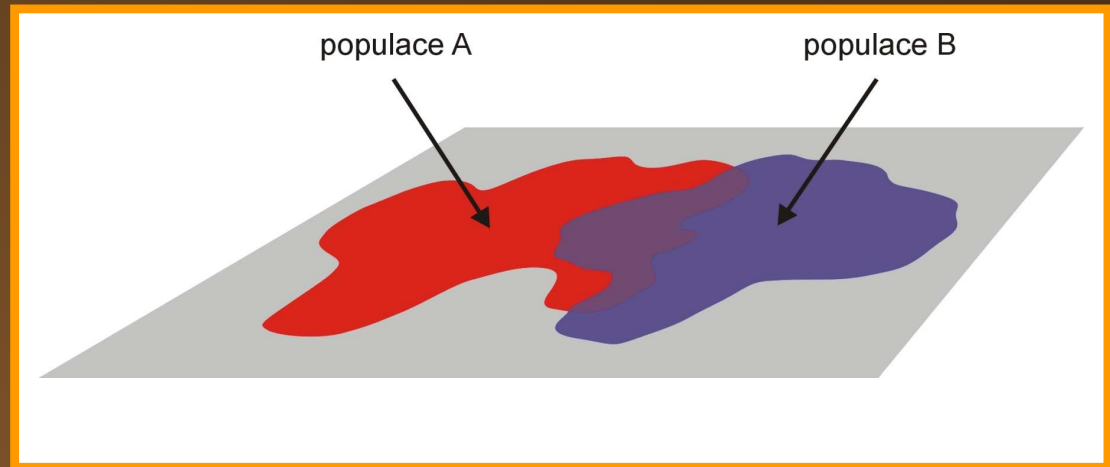
Žádná definice není dokonalá

Biologický druh

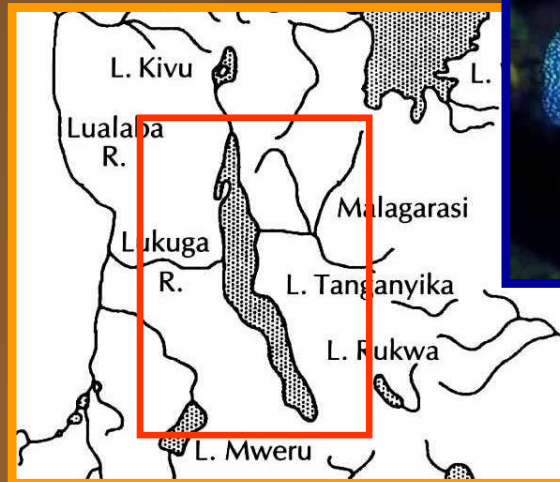
Druh A je druhem ve vztahu ke druhům B a C, protože je ode nich reprodukčně izolovaný.

Problémy

- nemusí nezbytně platit pro asexuální organismy (prokaryota, viry)
- existují izolované druhy, které jsou reprodukčně kompatibilní, nekříží se však a jsou odlišné morfologicky i geneticky
- fenotypické rozdíly nemusí být příčinou či přispět k reprodukční izolaci
- problematika hybridních druhů

Sympatrické populace - areál výskytu populací A a B se částečně překrývají, ale nekříží se.

Zástupce ryb čeledi Cichlidae.

Jezero Tanganyika. Druhy rodu *Tropheus* jsou morfologicky takřka shodné geneticky nikoliv.

Syntetická teorie evoluce

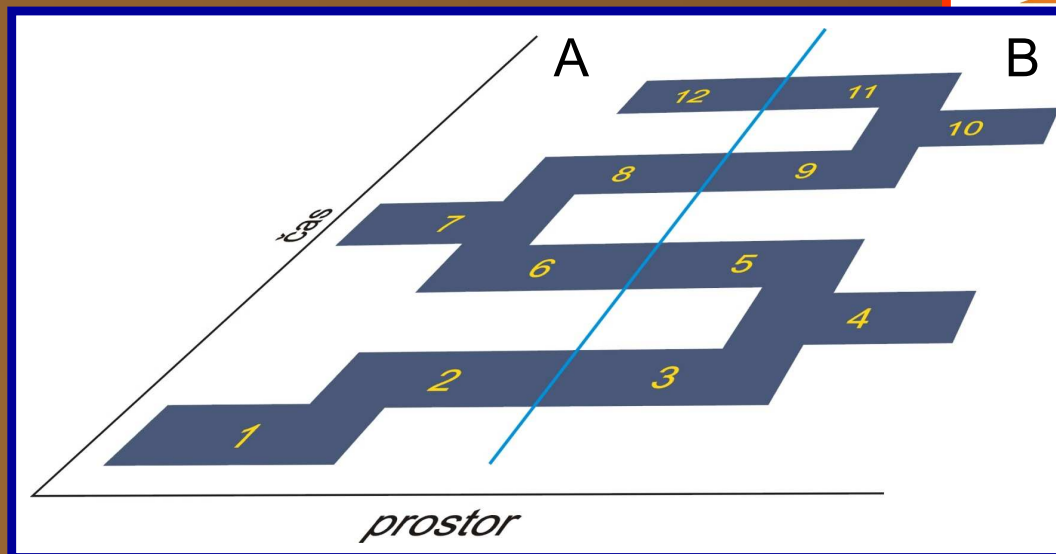
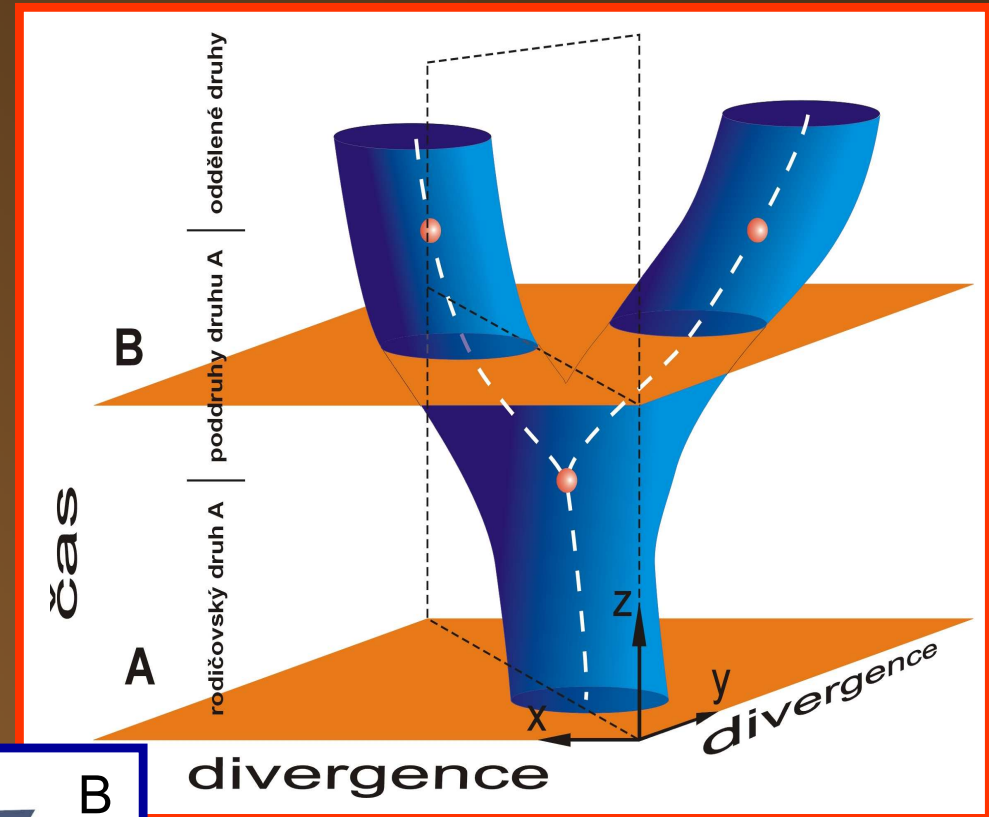
Žádná definice není dokonalá

Evoluční druh

Druh je linie (ancestrálně descendentní sled populací), která se vyvíjí odděleně od ostatních a má svou jednotnou evoluční úlohu a tendence

Problémy (Mayr, Ashlock 1992)

- E. Mayr považuje Simpsonovu definici za definici fyletické linie, ne druhu

Geografie a čas v problematice druhové speciace.

Limitace genetického toku mezi populacemi v procesu speciace.

- termín jednotná evoluční úloha není specifikován (proč by se nemohly fyletické linie vzájemně křížit?)
- jak vzájemně odlišit chronospeciace („paleontologické druhy“)?
- ignorace podstaty příčin a udržení diskontinuity mezi současnými druhy

Jak probíhá mikroevoluce?

Příběh anglických můr

- *Biston betularia* (Drsnokřídlec březový) - můra vyskytující se ve dvou varietách - světlé a tmavé
- před r. 1848 - méně než 2% populace tvořena tmavou varietou
- 1898 - 95% zástupců *Biston betularia* v obalsti Manchesteru - tmavá varieta
- eliminace světlých variet vlivem přirozeného výběru

Emisemi znečištěná kůra bříz znevýhodnila zástupce světlé variety, kteří se stali na tmavém podkladě snadno viditelnou kořistí ptáků a nestačili se dožít reprodukčního věku.

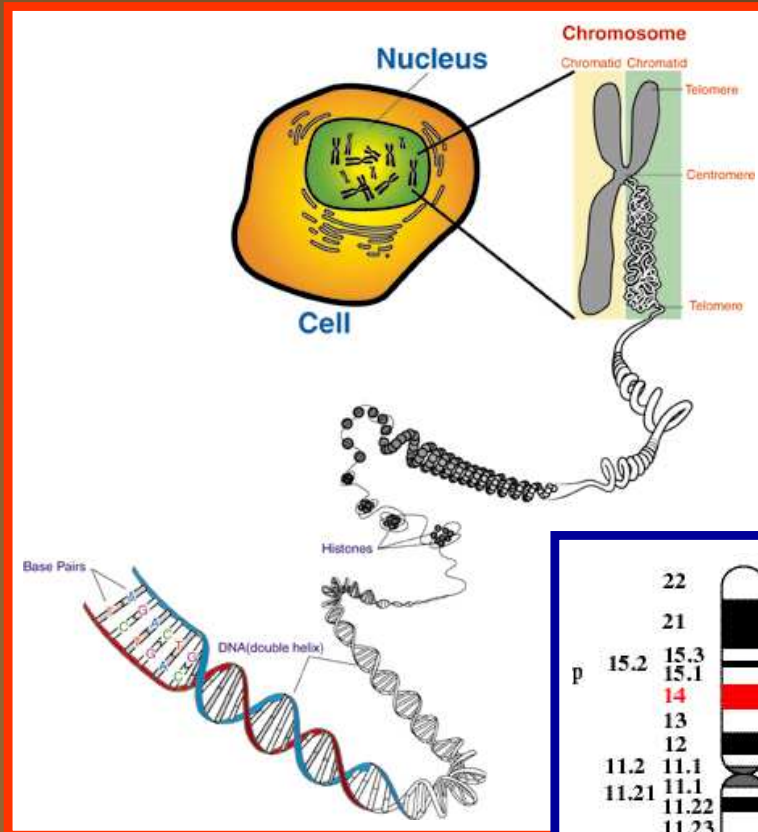

Biston betularia - dvě barevné variety téhož druhu.

- evoluce = změna genového fondu populace v průběhu času
- klasický příklad mikroevoluce (evoluce uvnitř druhu)

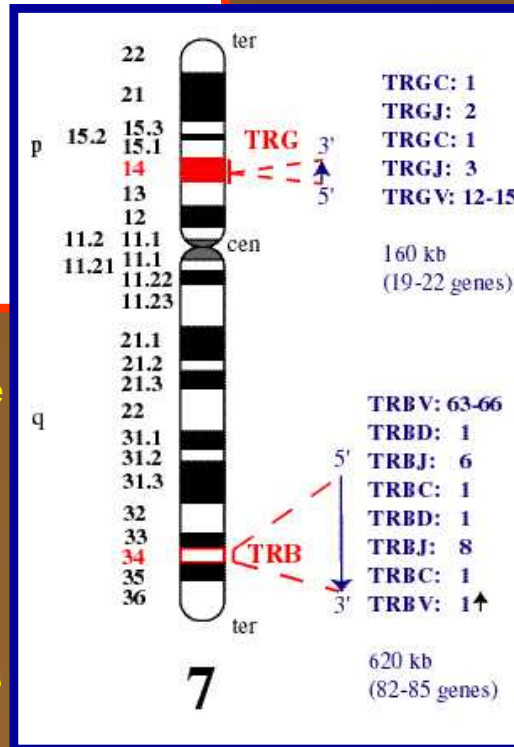
Jak probíhá mikroevoluce?

Základní genetické pojmy

Pozice základních struktur odpovědných za přenos genetické informace.

Variabilitu znaků téhož druhu udávají různé formy téhož genu (s odlišnými alelami).

Základní pojmy

Gen - základní dědičná jednotka umístěná v chromozómech, existuje v různých formách (alelách)

Genotyp - všechny geny organismu, tj. kombinace přítomných alel.

Alely - rozdílné formy téhož genu udávající různé fenotypické varianty

Lokus - místo na chromozómu, v němž je umístěn určitý gen

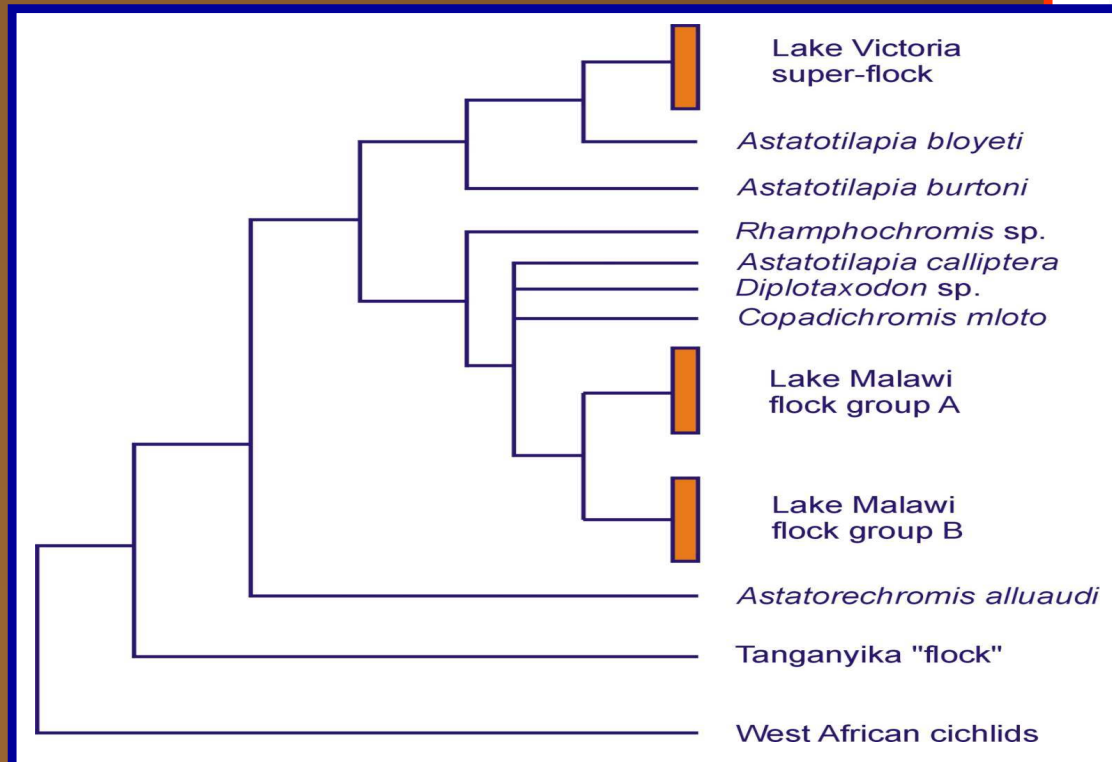
Chromozóm - struktury umístěné v buněčném jádru a obsahující geny. U většiny organismů - tělesné buňky s diploidní sadou chromozómů.

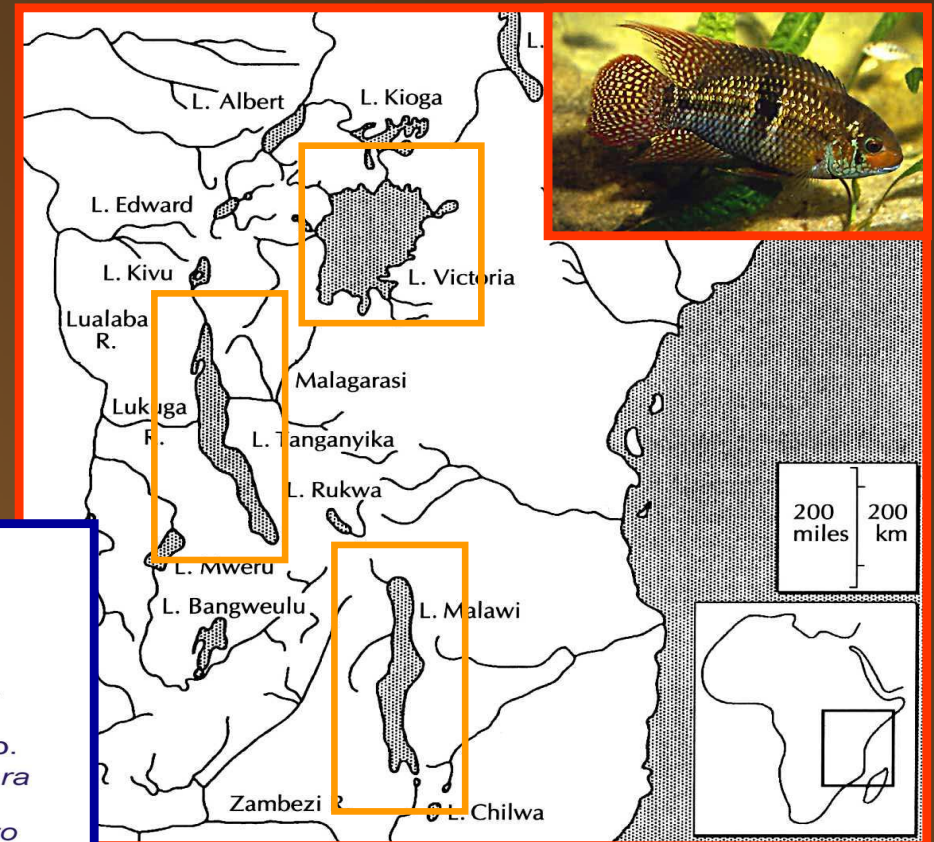
Od mikroevoluce k makroevoluci

Cichlidae a rychlost speciace

- čeleď Cichlidae - z eocénu Jižní Ameriky a oligocénu Afriky
- východoafrická jezera - vznik 12 Ma BP
- Viktoriino jezero - 69 000 km², hloubka pouze 95 m, nejmladší ze tří největších východoafrických jezer (250-750 Ky BP)

Kladogram příbuzenských vztahů mezi úzce příbuznými skupinami ryb Viktoriina jezera, jezera Tanganyika a jezera Malawi.

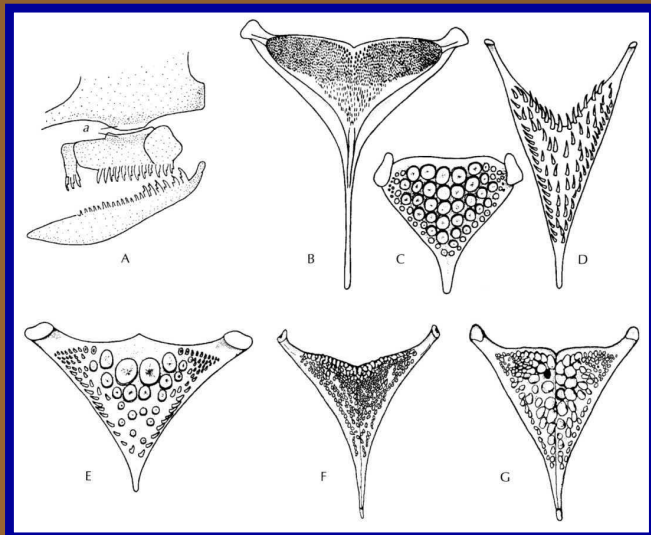
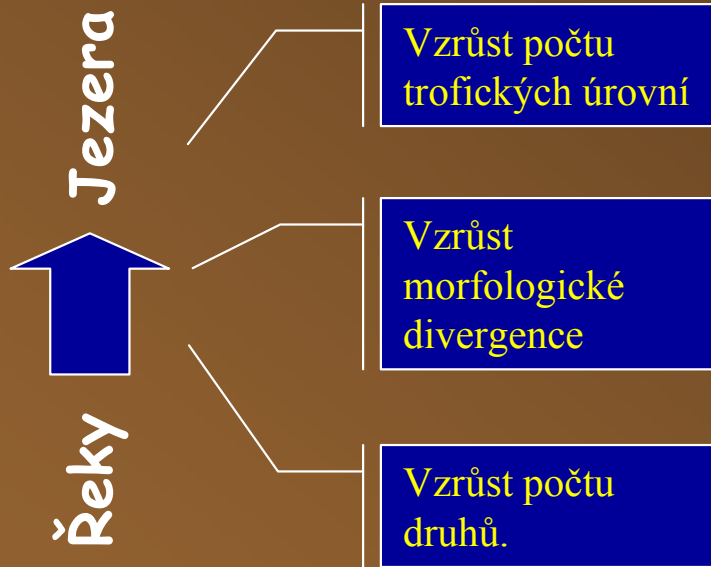
Geografie východní Afriky s „Velkými jezery“.

- jezero Tanganyika - hloubka 1470 m, nejstarší ze tří největších jezer (9-12 Ma BP)
- svrchní pleistocén - Viktoriino jezero zcela vysušeno, znovu zaplaveno vodou 12 Ky BP

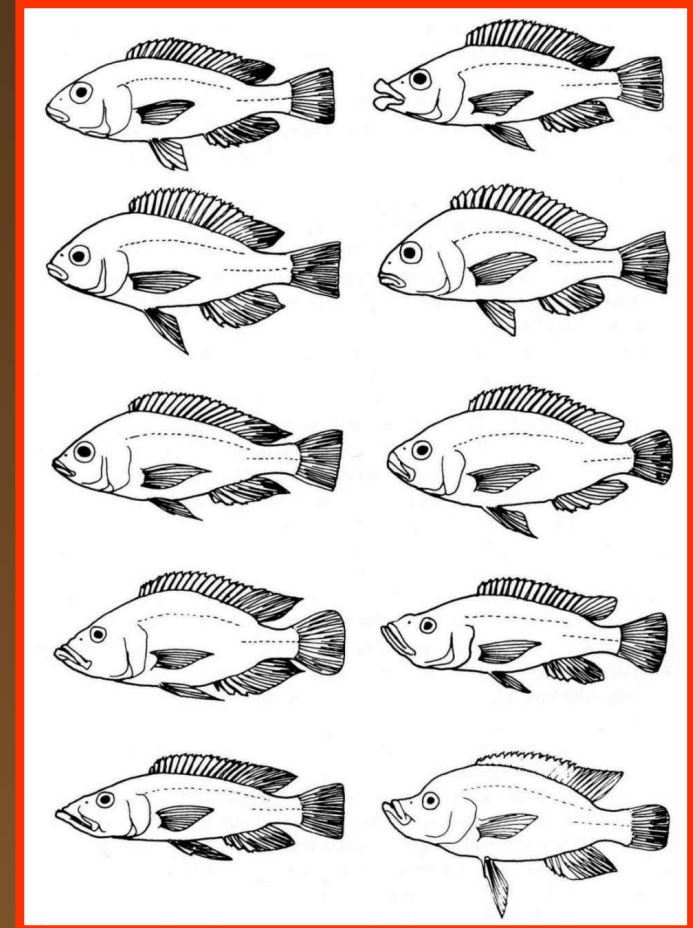
Cichlidae a rychlost speciace

Viktoriino jezero

Hltanové zuby zástupců Cichlidae.

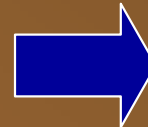
- Viktoriino jezero - přes 300 druhů ryb čeledi Cichlidae
- nejvíce změn v oblasti lebky
- nejvíce změn v oblasti lebky, jinak je morfologie poměrně stálá (mt DNA konzervativní)
- změny způsobeny selekčním výběrem kvantitativních genetických znaků
- celá trofická diverzita - za posledních 13 000 let

Morfologii lebky ovlivňuje potravní speciace (Viktoriino jezero).

Počet druhů

<500

>1000

Jedinečný event v rychlosti speciace

Cichlidae a rychlost speciace

Rychlost speciace

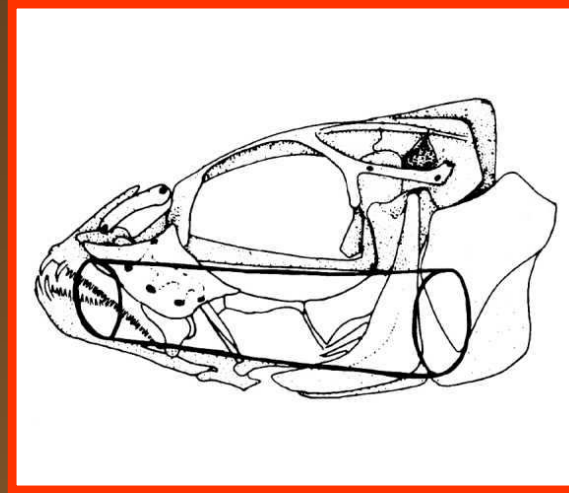
- výrazná funkční plasticita zástupců čeledi Cichlidae

Etologické faktory

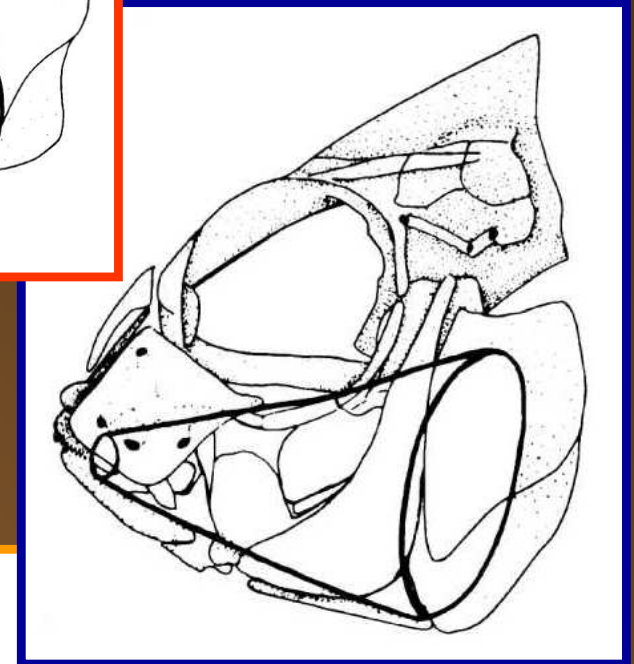
1. Dlouho trvající intenzivní rodičovská péče o potomstvo.
2. Výrazná teritorialita.
3. Charakter námluv.
4. Značná sexuální selekce.

Proč morfologicky blízcí jedinci s podobnými ekologickými požadavky společně obývají východoafrická „Velká jezera“?

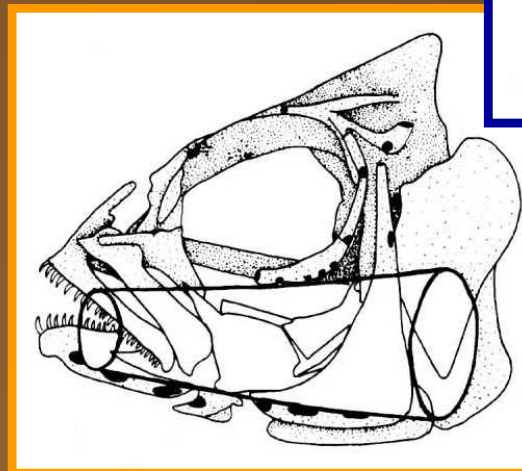
1. Značná etologická plasticita.
2. Potenciálně soupeřící jedinci mohou obývat jednu trofickou úroveň.
3. Rovnováha až do krajních podmínek.

Lamprolopus elongatus - jezero Tanganyika.

Morfologii lebky a tvaru bukalní dutiny cichlidů ovlivňuje charakter potravní speciace. *Tylochromis microlepis* - jezero Tanganyika.

Grammetoria lemairei - jezero Tanganyika.

Cichlidae a rychlost speciace

Parametry rychlosti speciace

- stáří radiace
- počet druhů v současnosti
- počet okrajových izolovaných linií

$$L = \frac{t \cdot \log_e(2)}{(\log_e N_t - \log_e N_0)}$$

N_t = počet žijících druhů; N_0 = počet linií v okrajové populaci; t = stáří radiace.

Radiace	počet druhů	počet okrajových linií	stáří radiace (Myr)	průměrný interval speciace (Ka)
Bajkalské vrankovité ryby	27-29	1 až 2	2-2,5	400-600
Bajkalští amfipodi	254	1 až 5	25-30	3000-5000
Galapážské pěnkavy	13	1	0,6-2,8	160-760
Havajská <i>Drosophila</i>	800	1	23-40	2000-4000
Havajští cvrčci	206-210	4	2,5	cca 440
Cichlidae (Tanganyika)	170-200	1	5 až 12	660-1600
Cichlidae (Malawi)	600-1000	1	0,7-2	70-240
Cichlidae (Victoria)	250-500	1	0,01-0,2	1 až 25

Zjištěná množství druhů a rychlosti speciace některých hlavních „ostrovních“ radiací.

Galapáňské ostrovy - evoluce v praxi

Darwinovy pěnkavy

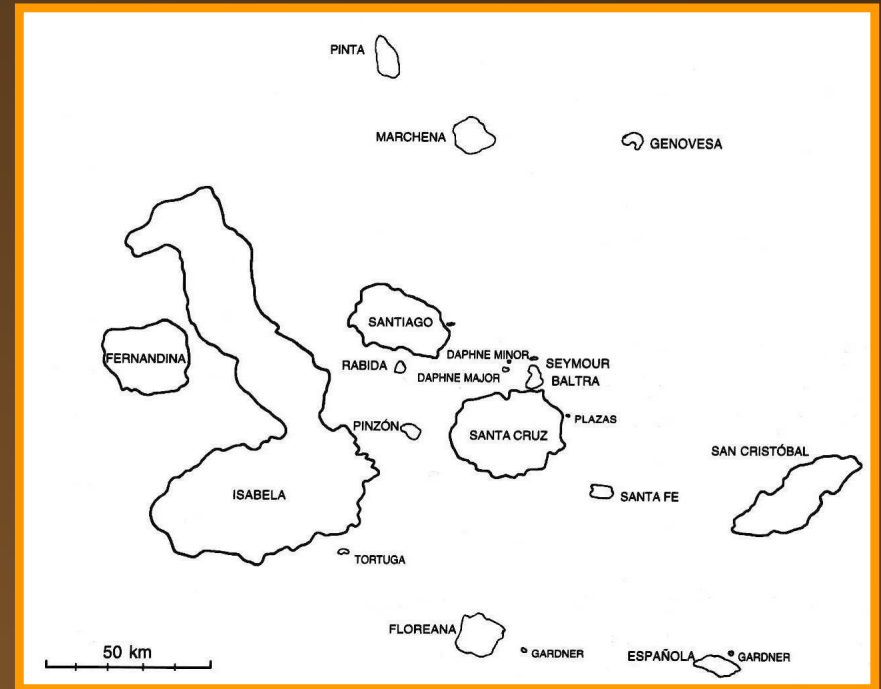
- k evolučním změnám dochází nejrychleji u malých izolovaných populací
- ke změnám v evoluční linii nejrychleji dochází záhy po jejím vzniku
- Galapáňské ostrovy + Cocos (asi 600 km od ostrovů) - celkem 13 druhů pěnkav

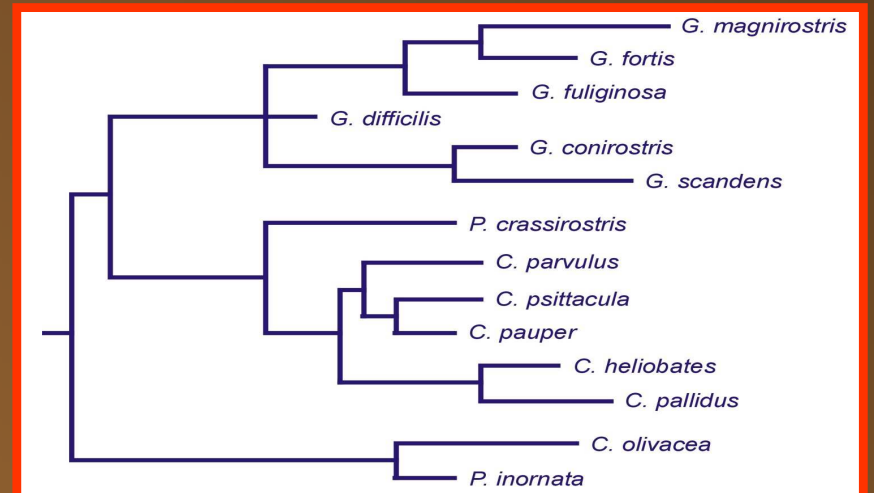
Camarhynchus psittacula.

Geospiza fuliginosa.

Mapa Galapáňských ostrovů.

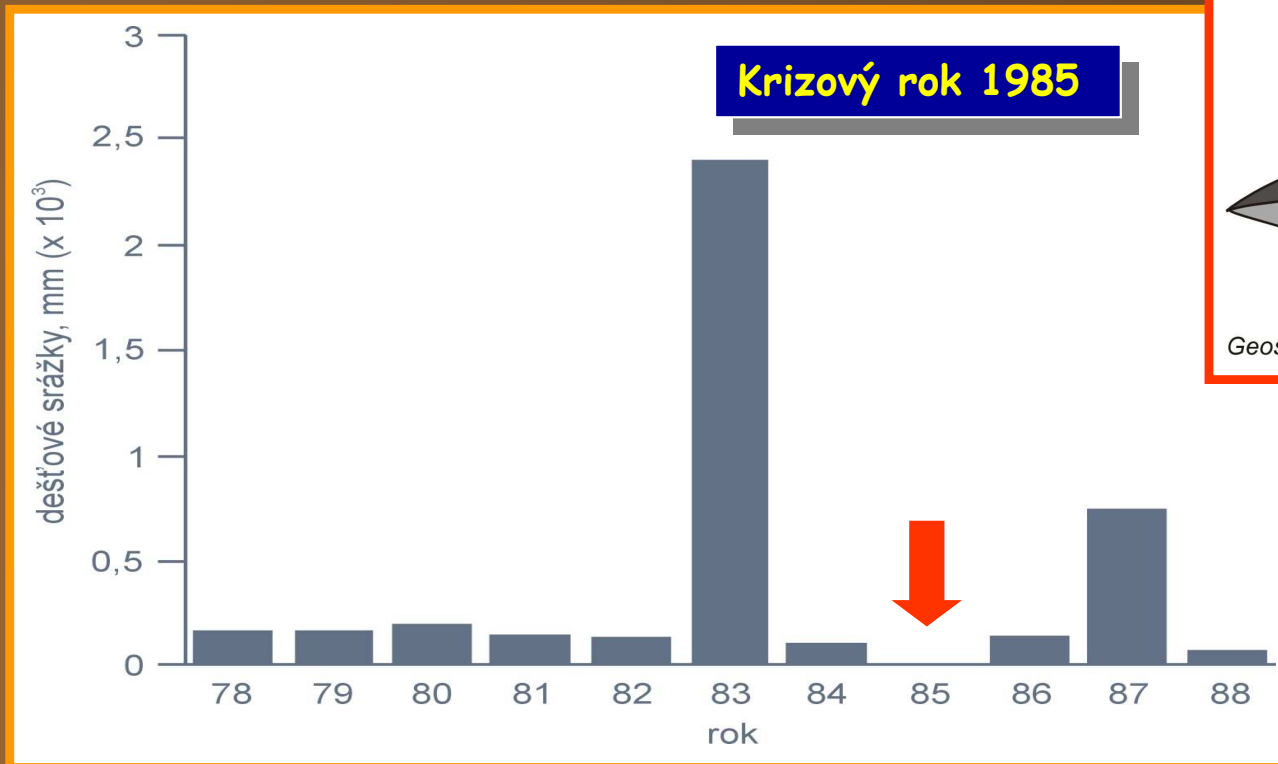
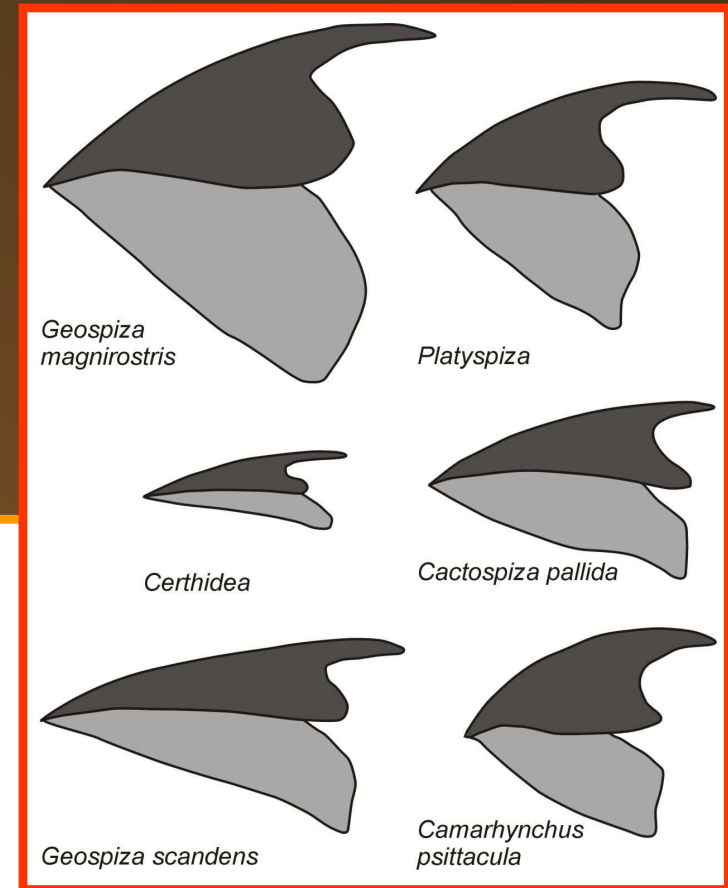

Fylogenetická příbuznost galapáňských pěnkav na základě molekulárních studií.

Galapáňské ostrovy - evoluce v praxi

Rychlost speciace

- Galapáňské ostrovy - základní linie se odštěpily před 0,5-1 Ma BP (molekulární studia)
- genetická izolace, dostatek potravy vlivem potravní specializace
- proporce zobáků pěnkv jsou dědičné a velmi závislé na složení potravy

Variabilní rozměry zobáků galapáňských pěnkv jsou odrazem potravní specializace.

Roční srážky na Galapáňských ostrovech v letech 1978-1988.

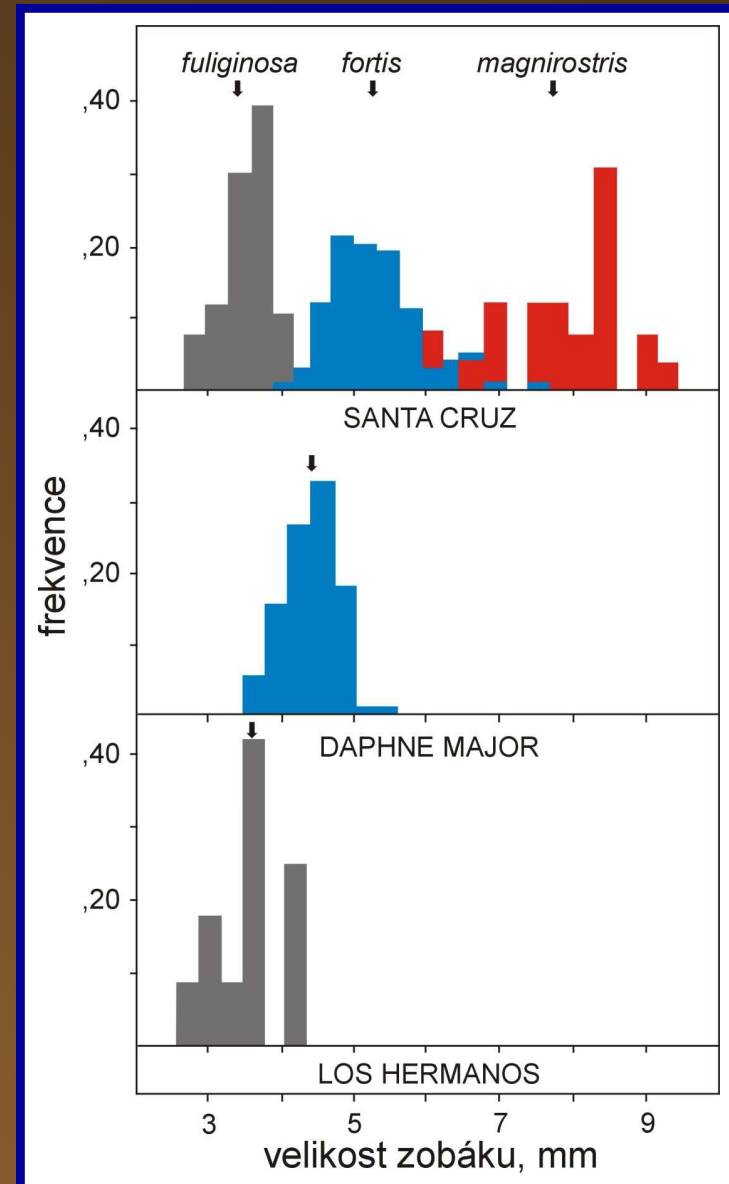
Galapáňské ostrovy - evoluce v praxi

Mechanismy speciace

- sexuální dimorfismus vedl u pňnkav k pravděpodobnějšimu vyššimu přežívaní samců (samci / samice = 5-6 / 1)
- sexuální selekce - výběr samce v závislosti na velikosti zobáku

Závěr k procesu makroevoluce

- žádná významná změna se neodehrává, pokud existují naprosto vyhovující podmínky pro přežití
- evoluční změny jsou spojeny s nepříznivými a dlouhotrvajícími změnami prostředí
- absence dlouhodobých evolučních trendů (vedoucích k makroevoluci) souvisí s omezenou dobou přímého studia a omezeným stářím paleontologického záznamu

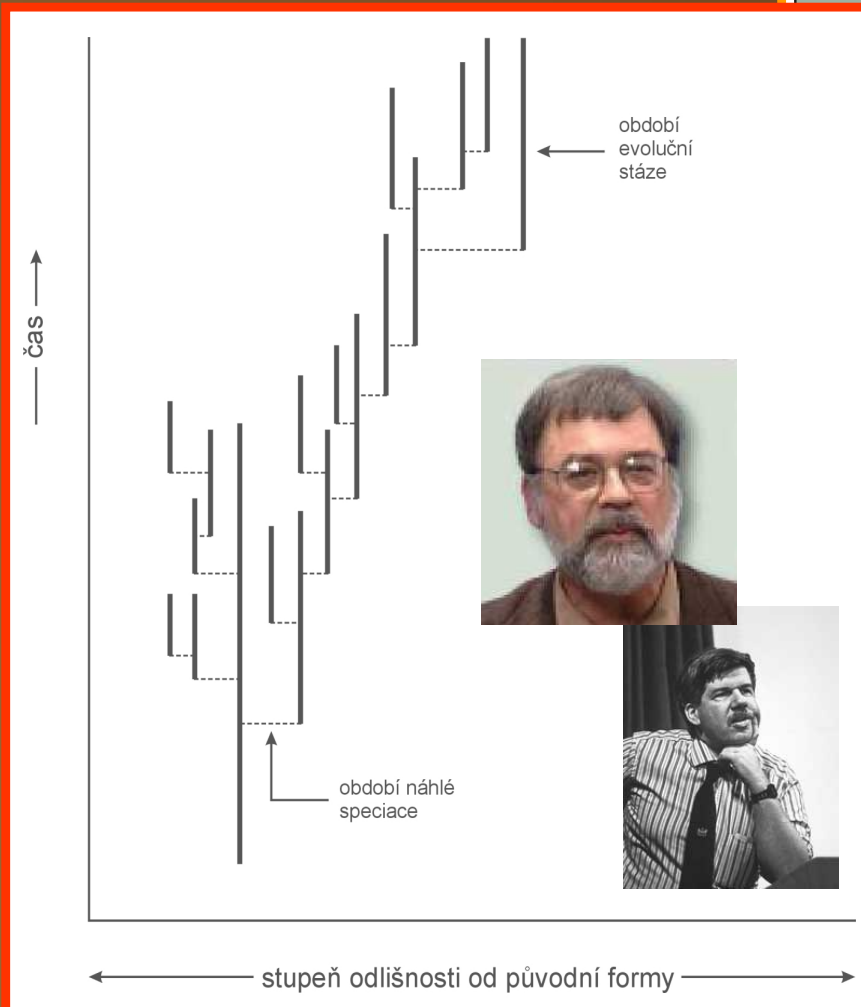
Minimalizaci kompetice mezi více druhy jednoho rodu je dána odlišnými potravními požadavky.

Teorie přerušovaných rovnováh

„Punctuated equilibria“

- geologicky náhlé rozlišení druhů při jejich vzniku, pak období evoluční stáze

	<i>Acernaspis</i>	<i>Ananaspis</i>	<i>Paciphacops</i>	<i>Viaphacops</i>	<i>Phacops</i>	
givet						devon
eifel						
en						
n						
blí / w						
ock						silur
lovery						

Stratigrafický rozsah lépe známých druhů 5 rodů podčeledi Phacopinae podle Eldredge.

- mikroevoluce - diferenční příspěvek schopných jedinců ke složení příští generace
- vznik druhů cestou zásadnějších genetických změn (genetický drift)
- makroevoluce je výsledkem mezidruhové selekce

Charakter evoluce ve smyslu teorie přerušovaných rovnováh („punctuated equilibria“) podle Goulda.

Teorie přerušovaných rovnováh

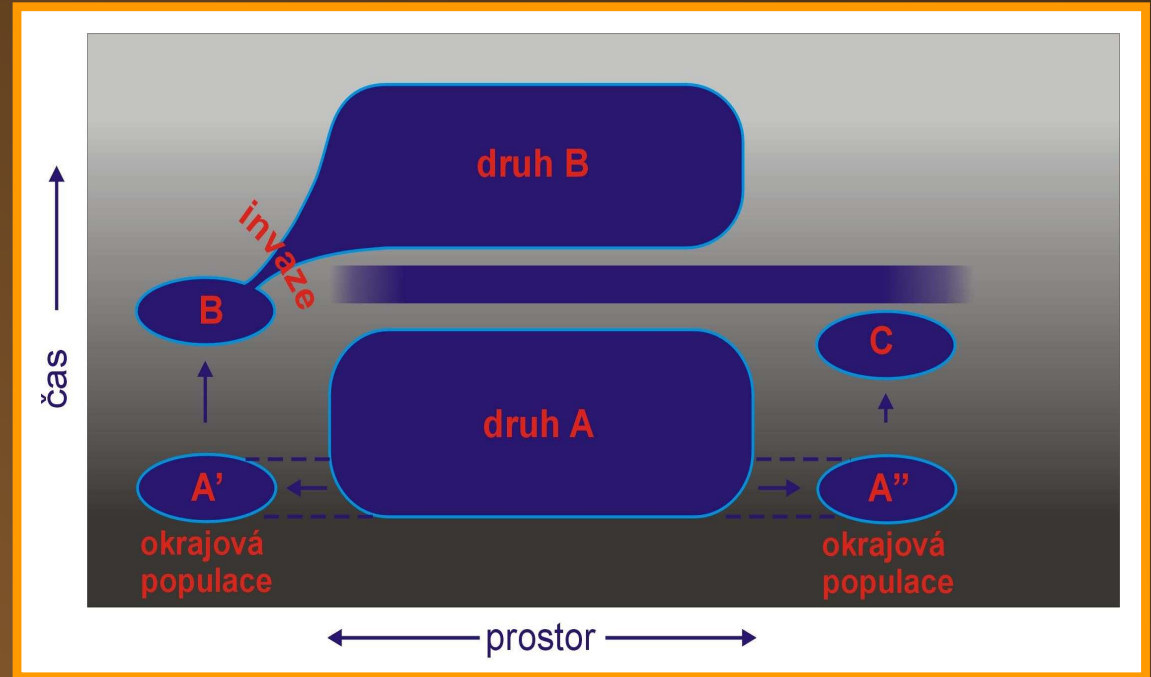
Problematika času, frekvence speciací

Časové úrovně

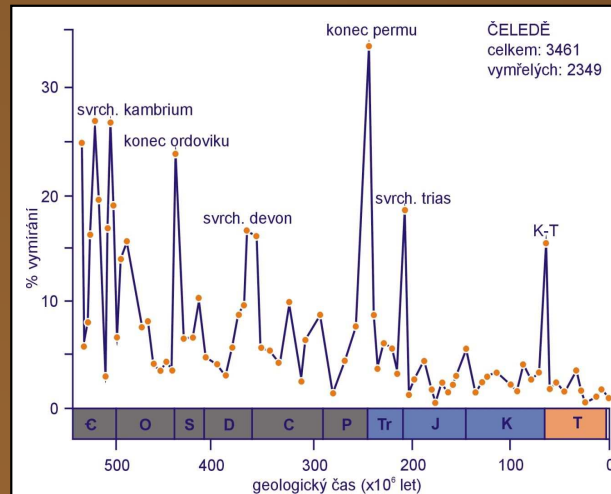
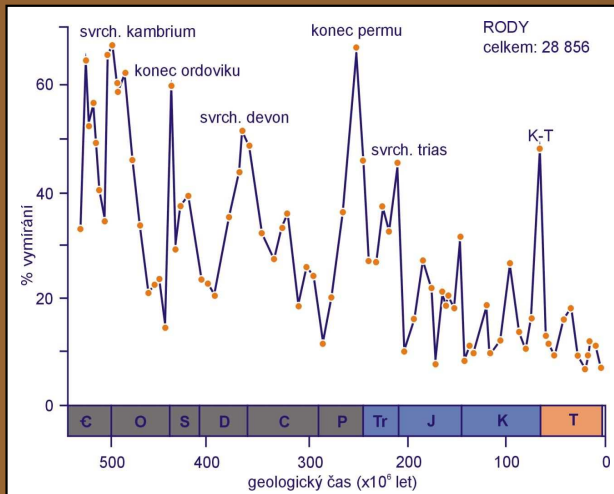
„Ekologické momenty“ - změny v krátkých časových úsecích existence druhu.

„Normální geologický čas“ - mezi dvěma epizodami masového vymírání.

Čas mezi periodickými katastrofickými obdobími ve vývoj biosféry.

Peripatrická speciace, kterou si teorie přerušovaných rovnováh představuje vznik nového druhu.

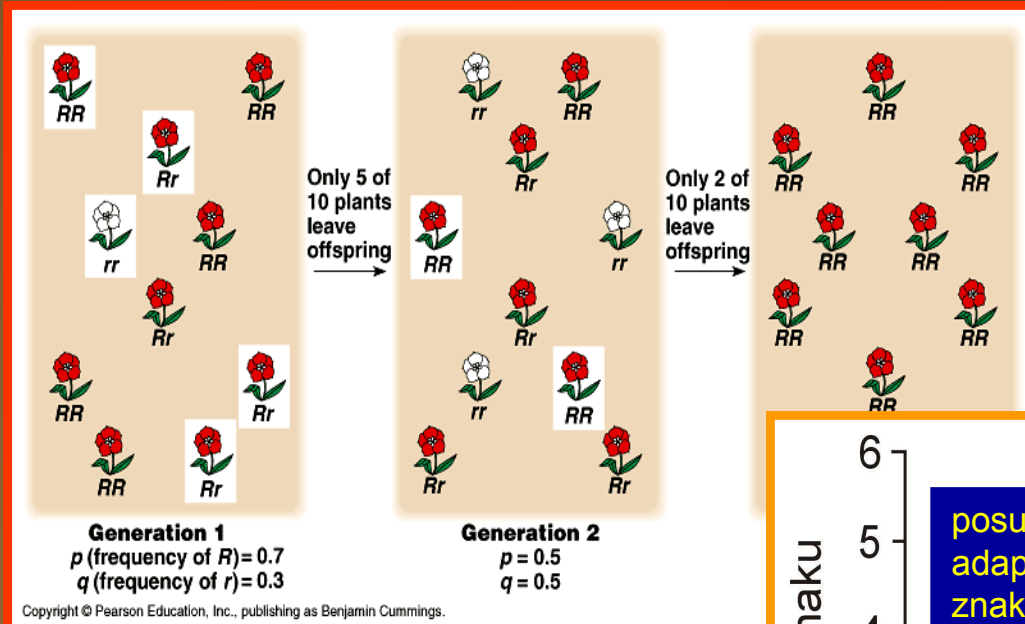

- každoročně vymře přibližně 2,5 druhů, přibližně (se zaokrouhlením) vzniknou 3 nové druhy
- 1×10^7 přepokládaných existujících druhů, známo však pouze 20%

Po obdobích masových vymírání nastává rychlá speciace, počet nově vzniklých taxonů se snižuje.

Teorie přerušovaných rovnováh

Genetický drift

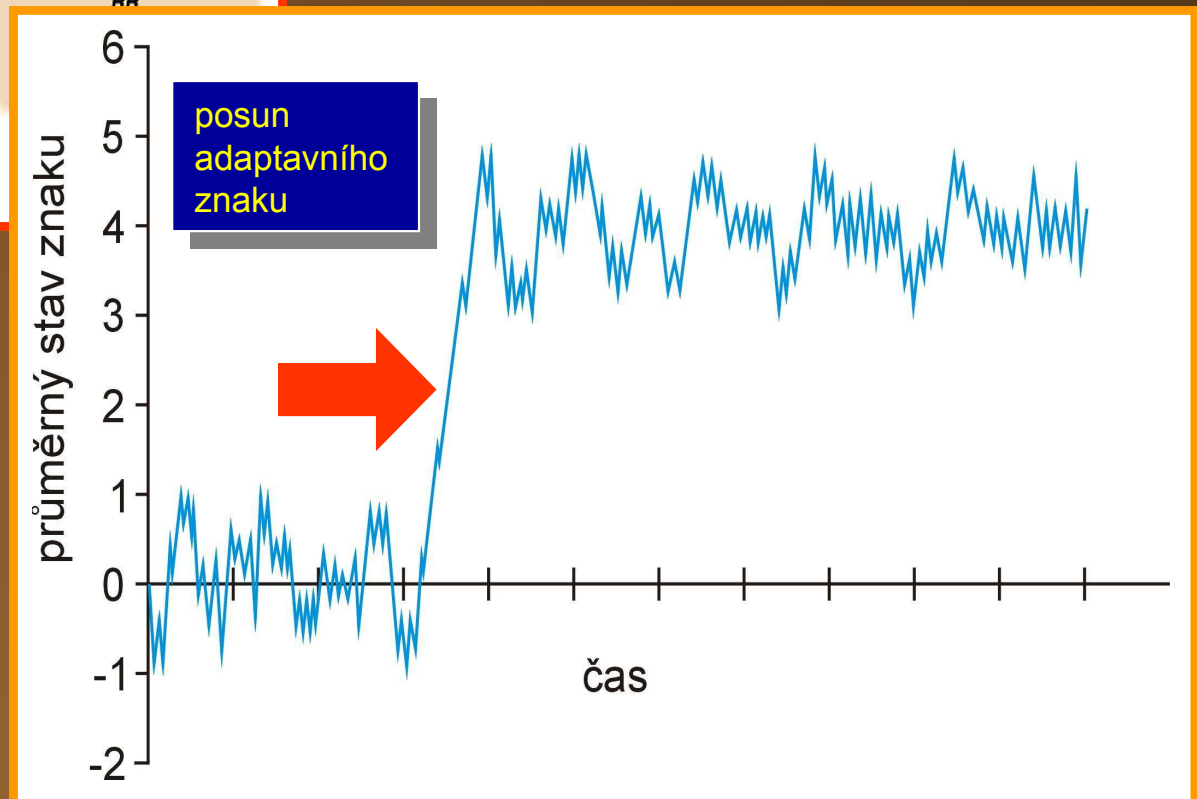
- klíčovým bodem rektangulární evoluce jsou náhodné genetické změny v počátečních fázích vývoje druhů a selekční pochody mezi druhy
- genetický drift - klíčové změny ve frekvenci genů, které nejsou způsobeny selekcí, imigrací či mutacemi

Mechanismus genetického driftu spočívá v náhlém genetickém posunu uvnitř populací.

- rektangulární evoluci lze očekávat v případech, že změna prostředí zahrnuje:

1. Vzrůst relativní váhy vhodných adaptivních znaků

2. Snížení výrazného rozdílu mezi dvěma vhodnými úrovněmi

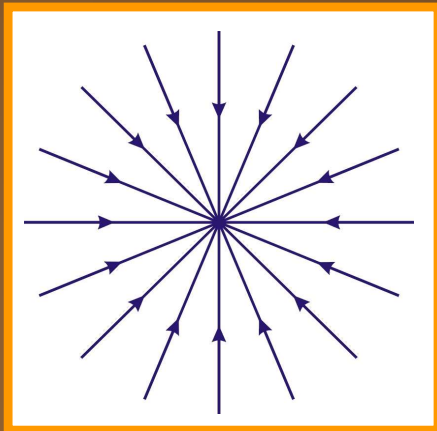
Náhodná fenotypická evoluce a charakter předvídané evoluční změny mezi dvěma adaptivními úrovněmi.

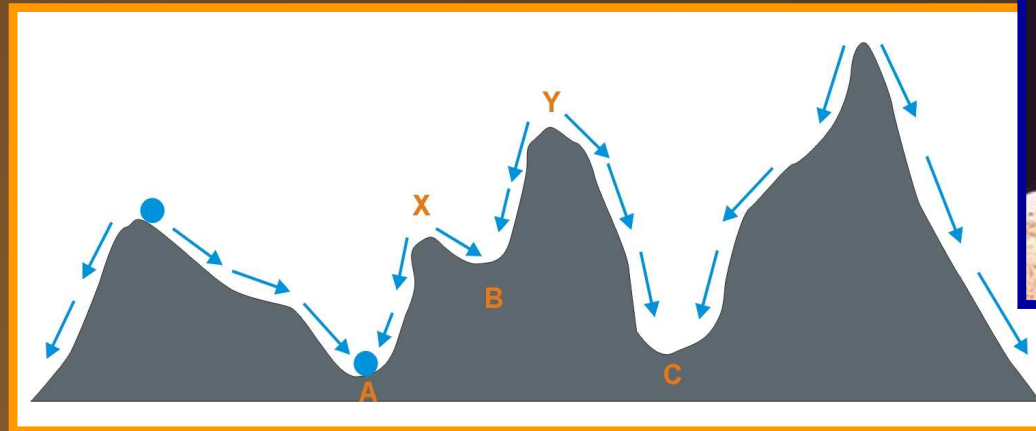
Teorie přerušovaných rovnováh

Dynamická stabilita systému

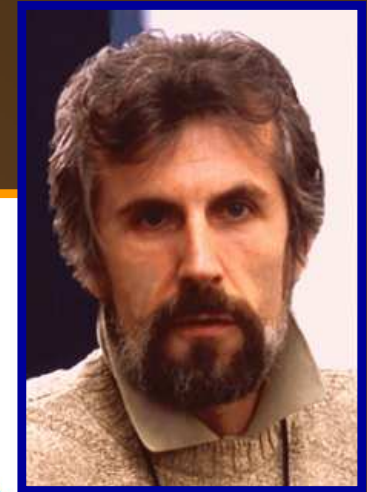
- **atraktory** - části dynamického systému, systém do nich vstupuje, avšak neopouští je

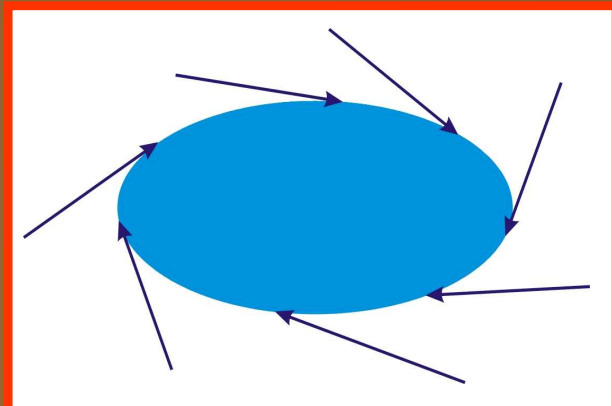
Bodový atraktor - šipky představují trajektorii systému z různých bodů, ale setkávají se ve stejném rovnovážném bodu.

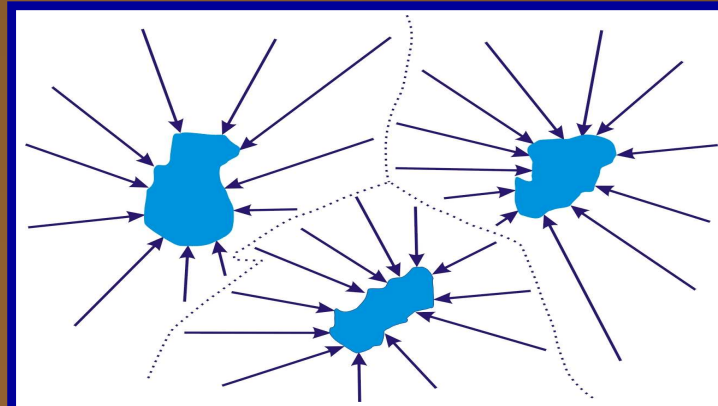
„Fitness landscape“ - šipky ukatují směr pohybu systému. Výška je nepřímo úměrná potenciálu systému. A - má větší stabilitu než B. A, B, C - lokální minima systému tvořená působením tzv. atraktorů.

Francis Heylighen.

Nelineární systém - zesilovány jsou rozdíly v silách působících v systému.

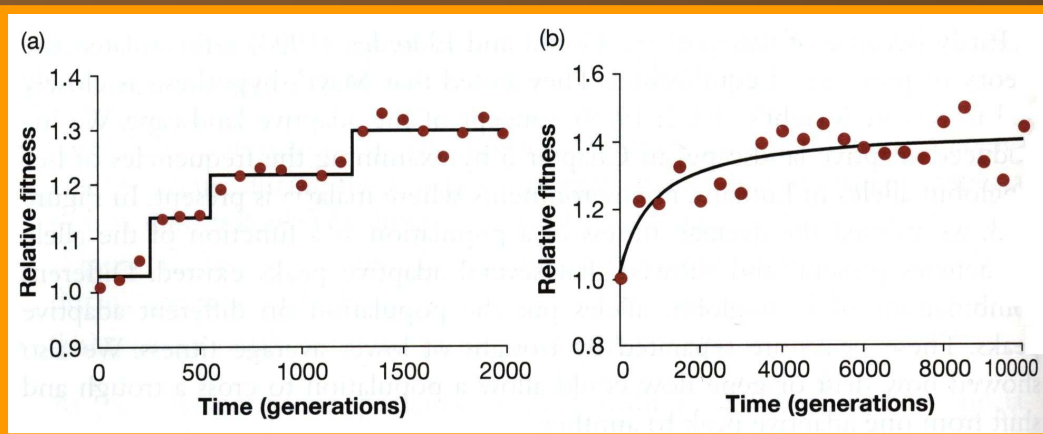
Tři atraktory s trajektoriemi sil systému mířících do nich. Hranice mezi atraktory - tečkovaně

- **bifurkace** - hranice oddělující dva atraktory. Na hranici se systém chová chaoticky, uvnitř atraktorů je systém stabilní
- počet atraktorů vzrůstá se vzrůstajícím stresem

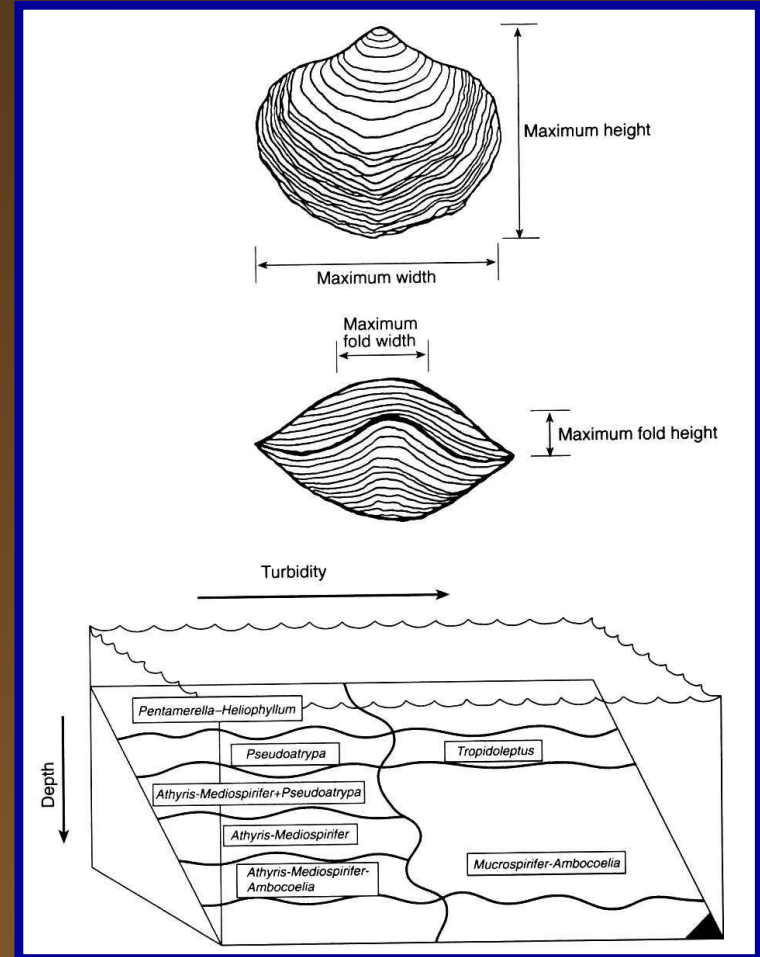
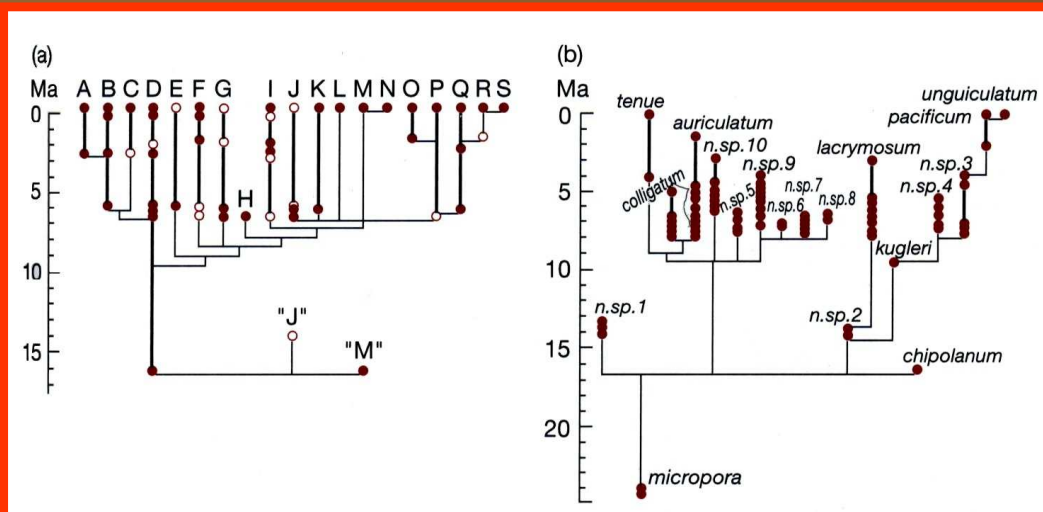
Teorie přerušovaných rovnováh

Problematika stází

- stáze - zpravidla následuje po období rychlé speciace
- fenotypická variabilita v průběhu stáze kolísá okolo střední hodnoty
- punktualisté předpokládají 99% délky existence druhu v období stáze

Punktualistický a gradualistický vývoj stejného souboru znaků.

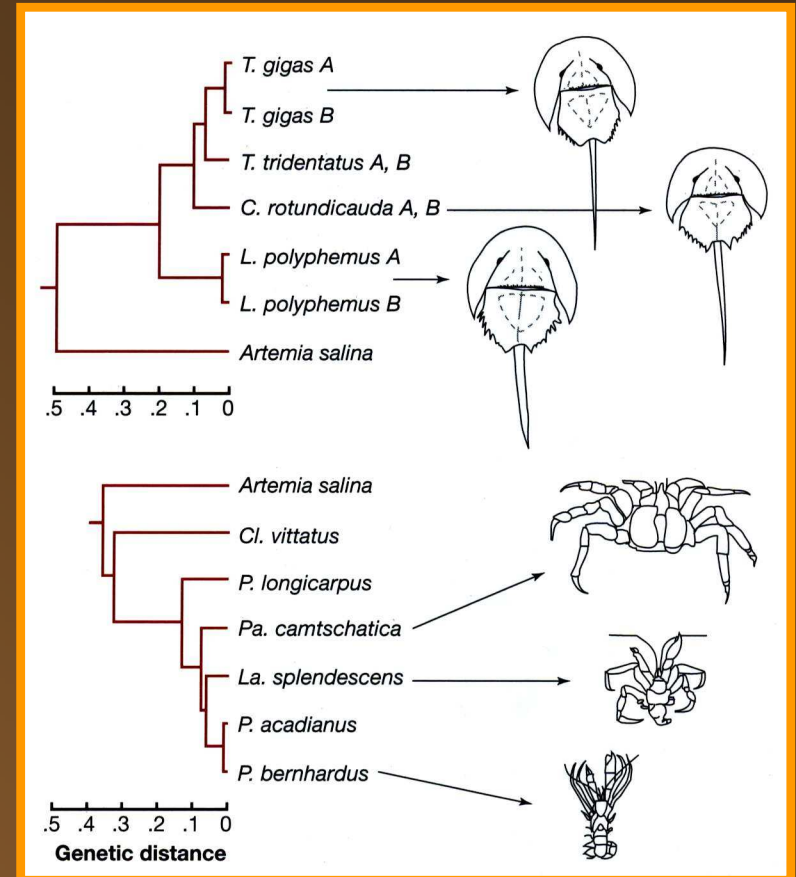
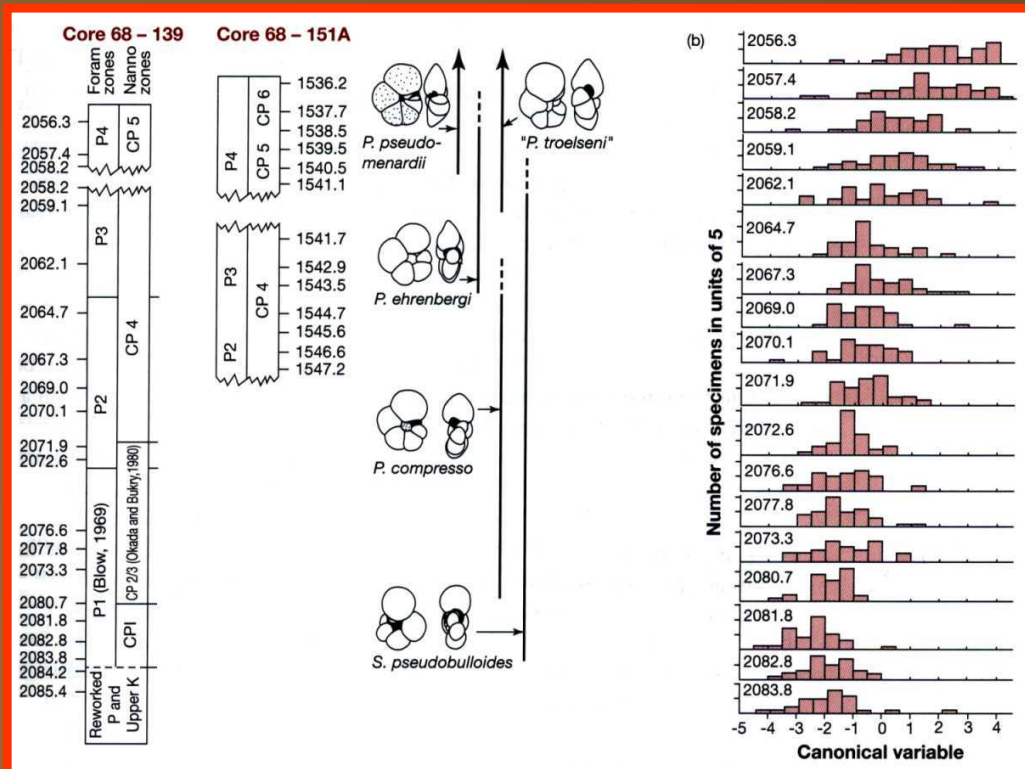
Metrická měření schránek devonských brachiopodů druhu *Mediospirifer audaculum* v průběhu 5 mil. let neukázala žádné morfologické změny.

U mechovek rodu *Metrarabdotos* se v průběhu 4,5 mil. let ukázal graduální vývoj pouze u několika znaků.

Gradualismus versus punktualismus

Závěr

- stáze ve vývoji existují a byly prokázány
- evoluce nejspíše probíhá jak podle gradualistického, tak i podle punktualistického modelu
- základní rozpor mezi gradualistickým a punktualistickým pohledem na evoluci tkví v odpovídajícím časovém měřítku

Genetická a morfologická změna dvou kládů členovců. Ačkoliv molekulární studia ukázala u obou linií značnou diferenci, morfologicky jsou zástupci ostrorepů přibližně konstantní.

Evoluční stáze je základním faktem, jehož vysvětlení se nová syntéza vyhýbá a teorie přerušovaných rovnováh ji řeší.

Jeden z příkladů paleontologicky doloženého graduálního vývoje (foraminifery).

Použitá literatura

- Begon, M., Harper, J. L., Townsend, C. R., 1997: Ekologie - jedinci, populace, společenstva. - 1-949. Vydavatelství Univerzity Palackého, Olomouc.
- Carroll, R. L., 1988: Vertebrate Paleontology and Evolution. - 1-698, W. H. Freeman and Company, New York.
- Carroll, R. L., 1997: Patterns and Processes of Vertebrate Evolution. - 1-448. Cambridge University Press, Cambridge.
- Fejfar, O. 1989: Zkamenělá minulost. - 1-304. Albatros, Praha.
- Freeman, S., Herron, J. S., 1998: Evolutionary analysis. - 1-786. Prentice Hall, New Jersey.
- Kemp, T. S., 1999: Fossils and Evolution. - 1-284. Oxford University Press, Oxford.
- Levinton, J. S., 2001: Genetics, Paleontology, and Macroevolution. - 1-617. Cambridge University Press, Cambridge.
- Mayr, E., Ashlock, P. A., 1992: Principles of Systematic Zoology. - 1-433. McGraw-Hill, Inc.
- Nečas, O. et al., 2000: Obecná biologie pro lékařské fakulty. - 1-554. H&H, Jinočany.
- Pokorný, V. a kol., 1992: Všeobecná paleontologie. - 1-296. Univerzita Karlova, Praha.
- Sepkoski, J. J., 1999: Rates of speciation in the fossil record. - In R. M. May and A. E. Magurran (Eds.): Evolution of Biological Diversity, 260-282. Oxford University Press, Oxford.
- Turner, G. F., 1999: Explosive speciation of African cichlid fishes. - In R. M. May and A. E. Magurran (Eds.): Evolution of Biological Diversity, 113-129. Oxford University Press, Oxford.